

PRIKAZI KNJIGA:**ŽELJKO KARLAU, *POLITIČKE PRILIKE I DOMOVINSKI RAT U DARUVARU*
(1990.–1995.) - KRATKI PREGLED, MATICA HRVATSKA DARUVAR,
DARUVAR, 2020.**

Pred nama je knjiga o Daruvaru, koja nas upozna s političkim i ratnim događanjima u općini Daruvar tijekom 1990.–1995. godine, te gradu u UNPA zoni zapad. Tekst u knjizi je sastavni dio buduće monografije o Daruvaru. Zbog važnosti toga razdoblja u cjelokupnoj povijesti za Daruvarčane i Daruvar, tekst je otisnut u posebnom izdanju Ogranka Matice hrvatske Daruvar, knjizi 1. I sami se pitamo što se to toliko važno dogodilo u tako kratkom vremenu u životu ljudi koji su stoljećima obitali u tom gradu i okolici. Autor u tekstu predočuje nam odgovor. Kako je grad, kojemu su tepali u vrijeme Druge Jugoslavije da je „Jugoslavija u malom“, izmiješan različitim nacionalnostima u tako kratkom vremenu postao ratište? Zašto se većina Srba našla na jednoj strani, a svi ostali na drugoj? Što se je tako „teško“ dogodilo Srbima da su uzeli oružje i krenuli na jučerašnje susjede s kojima su tu živjeli stoljećima? Autor u radu odgovara na isto. Predočuje nam etnički sastav stanovništva 1991., u kojemu su neznatnu prevagu imali Hrvati, slijedili Srbi, Česi i Jugoslaveni. Upoznaje nas kako su daruvarski Srbi postepeno počeli prihvaćati politiku kreiranu u Beogradu, te kako se ona neposredno ili posredno preko Knina prelijevala na područje općine Daruvar. Na izborima za Sabor 1990. i u općini prevagu su odnijeli članovi SKH-PDP. Daje i odgovor zašto je višestranačje tako kasno ušlo u općinu Daruvar u odnosu na ostalu Hrvatsku, te s kojima problemima su se sretali osnivači nekomunističkih stranaka, te o polarizaciji snaga između hrvatskog bloka okupljenog oko HDZ-a i srpskog oko SDS-a, te prelasku srpskih komunističkih odbornika u redove SDS-a. Opisuje kako su prosrpski oficiri JNA naoružavali srpsko stanovništvo u općini od ljeta 1990. i to oružjem Teritorijalne obrane koje je ista oduzela i smjestila u skladištu naoružanja u Doljanima kraj Daruvara. Na srpsku militarizaciju pojedini članovi HDZ kupovali su si osobno oružje za obranu. Afera „Špegelj“ u siječnju 1991., nemiri u Pakracu u ožujku doveli su „miris baruta“ u Daruvar. Slijede srpske barikade, otklanjanje građana hrvatske nacionalnosti, pucanje po automobilima, glasovanje 11 000 Srba za odcjepljenje i sjedinjenje sa SAO Krajinom u lipnju 1991. nisu sigurno vodili smirivanju situacije nego sukobu. Potkraj lipnja JNA i SDS ustrojili su XII. slavonsku udarnu brigadu u koju je bio uključen srpski Daruvarski odred. Upoznaje nas s hrvatskom organizacijom obrane, kroz policiju, odrede Narodne zaštite, stvaranje hrvatskih postrojbi ZNG-a i HV. Daruvarski policajci srpske nacionalnosti izvršili su puč u Policijskoj postaji Daruvar 18./19. kolovoza 1991., razoružali ostale policajce, držali

ih kao taoce i sa sredstvima i naoružanjem i vozilima odmetnuli se na Papuk. Istovremeno su pripadnici Daruvarskog odreda napali grad, ali zahvaljujući dijelu policajaca koji nisu bili oteți i dragovoljcima civilima grad je obranjen. Tada je u srpskim rukama, pod okupacijom bilo 48 % teritorija općine. Nije uspio ni srpski napad 1. rujna 1991. iz pravca Doljana u Doljanskoj bitci. Opisuje po danima daljnje borbe, obrane grada. Opisuje i odlazak daruvarskih đaka 13. i 20. rujna u Češko-Slovačku Federativnu Republiku, kao i daljnju evakuaciju đaka do studenoga 1991. godine širom Hrvatske (1500). Prekretnica u borbama nastupila je oslobođanjem vojarne Polom kod Doljana 16./17. rujna 1991. S naoružanjem iz vojarne naoružane su tadašnje postrojbe ZNG i policije u Daruvaru i šire, a nove postrojbe koje su u ustrojavanju biti će naoružane većim dijelom tim oduzetim naoružanjem te opremljene sredstvima iz toga skladišta. U oslobodilačkim operacijama oslobađanja zapadne Slavonije u jesen i zimu 1991. dali su i veliki obol pripadnici daruvarskih postrojbi. Opisuje djelovanje 52. bataljuna Daruvar i odreda NZ iz Velike i Male Masenjače u operaciji Otkos 10' krajem listopada i početkom studenoga 1991. Novoosnovani (16. XI.) 24. samostalni mješoviti artiljerijski divizion sudjelovat će zajedno s 52. samostalnim bataljunom i ATJ PP Daruvar u oslobađanju Daruvarskog kraja u operaciji Papuk 91' od 28. studenoga 1991. Oslobođanjem zaselka Zaile 18. prosinca 1991. oslobođena je Daruvarska općina i vraćena pod suverenitet RH. Značaj knjizi daje što nas autor upoznaje sa zločinima napravljenim sa srpske i hrvatske strane. S hrvatske strane većinom to je bili pojedinačni slučajevi osvete Srbima za zločine koje su napravili njihovim bližnjima ili zbog neprijateljstva prema Srbima koje su krivili za početak rata, dok je to sa srpske strane bila smišljena politika plašenja i otjerivanja hrvatskog stanovništva s ciljem čistog srpskog etničkog teritorija na granicama Virovitica - Karlovac – Karlobag. Zadnji dio knjige autor je posvetio Daruvaru u UNPA zoni zapad u vremenu 1992. – 1995.)

Autor je uspio u svoje naumu i dokazao da je cilj pobunjenih Srba u Daruvaru najvećim dijelom bio stvaranje velike Srbije sa zapadnim granicama na liniji Virovitica – Karlovac – Karlobag. Dokaz za to je referendum u kojem su glasali za pripojenje Daruvarske općine SAO Krajini. Isti su pod utjecajem beogradske „propagande“ i SDS-a uzeli oružje u svoje ruke i krenuli na svoje dotadašnje susjede Hrvate i Čehe i ostale nacionalne manjine. Doživjeli su tragičnu sudbinu ostalih pobunjenih hrvatskih Srba i u kasnu jesen 1991. otišli najvećim dijelom put Srbije i okupirane istočne Slavonije. Služeći se kronološkom metodom, mnoštvom arhivskih izvora, sjećanjima svjedoka autentično je prikazao život ljudi u Daruvaru u tim teškim i tragičnim danima, kada je život tako malo vrijedio. Prenosi i riječi jednog od ključnih ljudi u obrani Daruvara Nikole Ivkanca koji govori o duhu Daruvarčana, o želji da obrane svoj grad, o malim ljudima, koji su bili pravi heroji, koje povijest nikada neće spomenuti, a treba jer postoji grada, postoje podaci, postoje živi ljudi. Autor ih je spomenuo, nije ih zaboravio i hvala mu na tome.

Đuro Škvorc